

“КИЧИК БИЗНЕСНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МОЛИЯВИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ”

*Артыков Саламатдин Абдулла ўғли
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
ҳузуридаги Бизнес ва тадбиркорлик олий
мактабининг Қорақалпоғистон Республикаси
худудий филиалининг етакчи мутахассиси
тел. +998 91 393 81 18*

Бозор иқтисодиёти шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик мамлакат иқтисодиётининг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. У иқтисодий ўсишни таъминлаш, аҳоли бандлигини ошириш, рақобат муҳитини ривожлантириш, ички бозорни товар ва хизматлар билан таъминлаш ҳамда экспорт салоҳиятини кенгайтиришда муҳим ўрин тутди.

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда кичик бизнесни ривожлантириш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. Тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш мақсадида имтиёзли кредитлар ажратиш, солиқ имтиёзлари бериш, давлат кафолатлари тақдим этиш, рақамли молиявий хизматларни кенгайтириш ва бизнес муҳитини яхшилаш бўйича кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда.

Бироқ кичик бизнес субъектлари учун молиявий ресурсларга етарлича кириш имконияти, гаров таъминотининг чекланганлиги, инвестицияларни жалб қилишдаги муаммолар ҳамда инновацион молиялаштириш воситаларининг етарлича ривожланмаганлиги ушбу соҳада сақланиб қолаётган асосий муаммолардан ҳисобланади.

Шу муносабат билан кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш механизмларини илмий жиҳатдан ўрганиш, уларнинг самарадорлигини баҳолаш ва амалиётга татбиқ этиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш долзарб аҳамиятга эга.

Аннотация: Ушбу мақолада кичик бизнес субъектларини молиявий қўллаб-қувватлашнинг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинган. Кичик бизнеснинг мамлакат иқтисодиётидаги ўрни, давлат томонидан амалга оширилаётган молиявий қўллаб-қувватлаш чоралари, банк кредитлари, микромолиялаштириш, лизинг, факторинг, венчур молиялаштириш каби механизмларнинг самарадорлиги ёритилган. Шунингдек, ривожланган давлатлар тажрибаси асосида Ўзбекистонда ушбу соҳани янада

ривожлантиришга қаратилган илмий таклиф ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, тадбиркорлик, молиявий механизмлар, банк кредити, микромолиялаштириш, субсидия, грант, инвестиция, лизинг, факторинг, венчур капитал.

Кичик бизнеснинг иқтисодиётдаги ўрни ва аҳамияти

Кичик бизнес иқтисодиётнинг энг ҳаракатчан ва мослашувчан соҳаларидан бири ҳисобланади. Йирик корхоналарга нисбатан кичик бизнес субъектлари бозор талабига тезроқ мослаша олади, янги маҳсулот ва хизматларни қисқа муддатда жорий этади ҳамда иқтисодий ўзгаришларга тез жавоб қайтаради.

Кичик бизнеснинг иқтисодиётдаги асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- аҳоли бандлигини таъминлаш;
- янги иш ўринларини яратиш;
- рақобат муҳитини кучайтириш;
- инновацияларни жорий этиш;
- маҳаллий ресурслардан самарали фойдаланиш;
- экспорт салоҳиятини ошириш;
- аҳоли даромадларини кўпайтириш;
- иқтисодиётни диверсификация қилиш.

Кичик бизнеснинг яна бир муҳим хусусияти шундаки, у катта капитал талаб қилмайди ва нисбатан қисқа муддат ичида фаолият бошлаш имкониятини беради. Бу эса аҳолининг тадбиркорлик фаоллиги ва иқтисодий ташаббусини оширишга хизмат қилади.

Иқтисодий инқирозлар даврида ҳам кичик бизнес иқтисодиётнинг барқарорлигини таъминловчи муҳим омиллардан бири сифатида намоён бўлади. У маҳаллий ишлаб чиқаришни сақлаб қолиш, ички талабни қондириш ва аҳоли бандлигини таъминлаш орқали иқтисодий барқарорликка ҳисса қўшади.

Кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш механизмларининг аҳамияти

Ушбу механизмлар орқали:

- ✓ инвестициялар ҳажми ортади;
- ✓ янги иш ўринлари яратилади;
- ✓ ишлаб чиқариш қувватлари кенгаяди;
- ✓ экспорт ўсади;
- ✓ солиқ тушумлари кўпаяди;
- ✓ рақобат муҳити кучаяди;

- ✓ инновациялар жорий этилади;
- ✓ аҳоли турмуш даражаси яхшиланади.

1-жадвал. Кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш воситаларининг таққослама тавсифи

Молиявий механизм	Асосий мақсад	Афзалликлари	Чекловлари
Имтиёзли кредит	Инвестицияларни молиялаштириш	Паст фоиз, узоқ муддат	Танлаш мезонлари мавжуд
Субсидия	Харажатларни қисман қоплаш	Қайтарилмайди	Мақсадли фойдаланиш талаб қилинади
Грант	Инновацион лойиҳалар	Бепул маблағ	Танлов асосида ажратилади
Давлат кафолати	Кредит олишни енгиллаштириш	Гаров муаммосини камайтиради	Кафолат миқдори чекланган
Лизинг	Асбоб-ускуна сотиб олиш	Катта бир марталик харажат талаб қилмайди	Лизинг тўловлари мавжуд
Факторинг	Айланма маблағни тез тўлдириш	Ликвидликни оширади	Хизмат ҳақи мавжуд

Ўзбекистонда кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш тизими (2024–2026)

Кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш соҳасида давлат сиёсатининг асосий йўналишлари

2024–2026 йилларда Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири бўлиб қолмоқда. Бу даврда амалга оширилган ислохотлар тадбиркорларнинг молиявий ресурсларга кириш имкониятларини кенгайтириш, кредитлаш механизмларини такомиллаштириш, давлат кафолатлари тизимини ривожлантириш ва рақамли молиявий хизматларни жорий этишга қаратилди.

Кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш сиёсати қуйидаги тамойилларга асосланади:

- тадбиркорлик субъектлари учун тенг рақобат муҳитини яратиш;
- молиявий ресурсларга кириш имкониятларини кенгайтириш;
- давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш;
- инновацион ва экспортга йўналтирилган лойиҳаларни рағбатлантириш;
- рақамли иқтисодиёт ва финтех ечимларини кенг жорий этиш;
- худудларда ишбилармонлик муҳитини яхшилаш.

Кичик бизнесни узлуксиз қўллаб-қувватлаш дастури

2023 йил сентябрда қабул қилинган қарор асосида 2023–2026 йилларга мўлжалланган **кичик бизнесни узлуксиз қўллаб-қувватлаш дастури** амалга оширилмоқда. Ушбу дастур доирасида давлат маблағлари ва халқаро молия институтлари ресурслари ҳисобидан кичик бизнесни молиявий ва

институционал жихатдан қўллаб-қувватлаш назарда тутилган. Дастурнинг асосий мақсадлари қуйидагилардир:

- янги тадбиркорларни шакллантириш;
- бизнесни кенгайтириш учун имтиёзли молиялаштириш;
- бизнес-лойиҳаларни баҳолаш ва маслаҳат хизматлари;
- экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш;
- юқори қўшилган қийматга эга ишлаб чиқаришларни ривожлантириш.

Тижорат банклари орқали молиялаштириш

Тижорат банклари кичик бизнесни молиялаштиришнинг асосий институтлари ҳисобланади. Улар тадбиркорларга қуйидаги хизматларни тақдим этмоқда:

- инвестиция кредитлари;
- айланма маблағларни молиялаштириш;
- экспорт олди кредитлари;
- лизинг хизматлари;
- онлайн кредитлаш;
- банк кафолатлари;
- факторинг хизматлари.

Сўнгги йилларда кредит бериш жараёнларида рақамли технологиялар кенг жорий қилиниб, скоринг тизимлари ва онлайн ариза топшириш хизматлари ривожлантирилмоқда. Бу тадбиркорлар учун кредит олиш муддатини қисқартириш ва ҳужжатлар айланмасини соддалаштиришга хизмат қилмоқда.

Давлат кафолатлари ва компенсация механизмлари

Кичик бизнес субъектларининг асосий муаммоларидан бири гаров таъминотининг етарли эмаслигидир. Шу боис давлат томонидан кафолат ва компенсация механизмлари жорий қилинган.

Ушбу механизмлар орқали:

- банк кредитларининг маълум қисмига давлат кафолати берилади;
- кредит ва лизинг бўйича фоиз харажатларининг бир қисми компенсация қилинади;
- юқори таваккалчиликка эга лойиҳаларни молиялаштириш осонлаштирилади.

Бу чоралар кичик бизнеснинг кредит ресурсларига кириш имкониятларини сезиларли даражада оширишга хизмат қилмоқда.

Халқаро молия институтлари иштирокидаги дастурлар

2024–2026 йилларда кичик бизнесни молиялаштиришда халқаро молия институтларининг иштироки ҳам кенгайди. Жумладан:

- Жаҳон банки;
- Осиё тараққиёт банки;

Европа тикланиш ва тараққиёт банки;

Ислон тараққиёт банки

томонидан тадбиркорликни ривожлантириш, инфратузилмани яхшилаш ва молиявий хизматларга кириш имкониятларини кенгайтиришга қаратилган дастурлар амалга оширилмоқда.

Стартаплар ва инновацион тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлаш

2025–2026 йилларда инновацион тадбиркорликни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилди. Стартапларни молиялаштириш учун махсус инвестиция платформалари, венчур фондлари ва финтех экотизимларини ривожлантириш чоралари белгиланди.

Асосий йўналишлар:

стартапларга инвестициялар жалб қилиш;

сунъий интеллект асосида кредит скорингини жорий этиш;

«Open Banking» экотизимини шакллантириш;

финтех компанияларини қўллаб-қувватлаш;

ёш тадбиркорлар учун махсус молиялаштириш дастурлари.

Амалдаги тизимнинг афзалликлари ва мавжуд муаммолар

Афзалликлари:

имтиёзли кредитлаш имкониятларининг кенгайиши;

давлат кафолатлари тизимининг такомиллашиши;

рақамли банк хизматларининг ривожланиши;

халқаро молия институтлари маблағларининг жалб қилиниши;

стартаплар ва инновацион лойиҳаларга эътиборнинг ортиши.

Муаммолари:

айрим ҳудудларда молиявий хизматларга кириш имкониятларининг чекланганлиги;

гаров таъминоти талабларининг айрим тадбиркорлар учун юқорилиги;

венчур молиялаштириш бозорининг ҳали етарлича ривожланмаганлиги;

кичик бизнес субъектларининг молиявий саводхонлик даражаси етарли эмаслиги.

ХУЛОСА

Кичик бизнес мамлакат иқтисодиётининг барқарор ўсиши, аҳоли бандлигини таъминлаш, рақобат муҳитини шакллантириш ва инновацион фаолиятни ривожлантиришнинг муҳим омили ҳисобланади. Шу боис уни молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида намоён бўлмоқда.

Кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлашнинг асосий механизмлари сифатида тижорат банклари кредитлари, имтиёзли кредитлаш, давлат

кафолатлари, субсидиялар, грантлар, лизинг, факторинг ва микромолиялаштириш муҳим аҳамиятга эга. Ушбу воситалар тадбиркорлик субъектларининг молиявий ресурсларга кириш имкониятларини кенгайтиради, инвестиция фаоллигини оширади ва ишлаб чиқариш қувватларини модернизация қилишга хизмат қилади.

2024–2026 йилларда Ўзбекистонда тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган кенг кўламли ислохотлар амалга оширилди. Имтиёзли молиялаштириш дастурлари, рақамли банк хизматларининг ривожланиши, давлат кафолатлари ҳамда халқаро молия институтлари билан ҳамкорлик кичик бизнесни ривожлантириш учун қулай молиявий муҳитни шакллантиришга хизмат қилмоқда.

Шу билан бирга, айрим муаммолар ҳам сақланиб қолмоқда. Жумладан, гаров таъминоти талабларининг юқорилиги, молиявий саводхонлик даражасининг етарли эмаслиги, венчур молиялаштириш бозорининг ривожланмаганлиги ҳамда айрим ҳудудларда молиявий хизматларга кириш имкониятларининг чекланганлиги кичик бизнеснинг барқарор ривожланишига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Мазкур муаммоларни бартараф этиш мақсадида қуйидаги таклифлар илгари сурилади:

давлат кафолатлари ва компенсация механизмларини янада кенгайтириш;
венчур капитал ва краудфандинг институтларини ривожлантириш;
рақамли молиявий хизматларнинг қамровини ошириш;
кичик бизнес субъектларининг молиявий саводхонлигини юксалтириш;
экспортга йўналтирилган ва инновацион лойиҳаларни молиялаштириш ҳажмини кўпайтириш.

Умуман олганда, кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш механизмларини такомиллаштириш иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш, янги иш ўринлари яратиш, инвестицияларни жалб қилиш ва мамлакатнинг барқарор иқтисодий ривожланишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлик ва кичик бизнесни қўллаб-қувватлашга оид 2023–2026 йилларда қабул қилинган фармон ва қарорлари. – Тошкент.
2. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. Пул-кредит сиёсати ва банк тизими бўйича йиллик ҳисоботлар. – Тошкент, 2024–2025.
3. World Bank. World Development Report: The Middle Income Trap. Washington, DC: World Bank, 2024.

4. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard. Paris: OECD Publishing, 2024.
5. Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. Manila: ADB, 2025.